

سیمای امیر علی شیرنوایی

در کتاب

«مکارم الاخلاق»

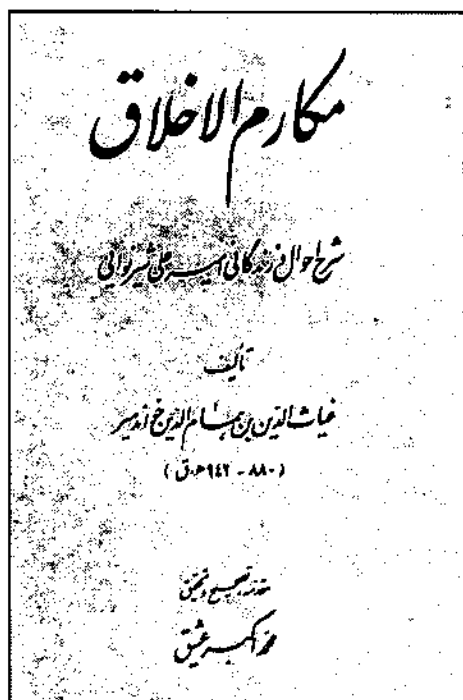
• مجتبی تیریزنیا

■ مکارم الاخلاق: شرح احوال و زندگانی
امیر علی شیرنوایی
■ غیاث الدین بن همادالدین خواندمیر
■ مقدمه و تصحیح و تحقیق: محمد اکبر عشیق
■ ناشر: مرکز نشر میراث مکتوب، تهران چاپ
اول، ۱۳۷۸

«دفتر نشر میراث مکتوب» مؤسسه‌ای فرهنگی است که در راستای شناسایی و احیاء و تصحیح و نشر متون کهن و نسخه‌های خطی گنجینه‌های فرهنگ و تاریخ اسلام و ایران طی سال‌های اخیر گام‌های مؤثری برداشته است. از مجموع ۶۹ عنوان کتابی که تاکنون از سوی این دفتر در دسترس اهل علم و تحقیق قرار گرفته، در حدود دوازده کتاب به حوزه تاریخ و جغرافیای تاریخی ایران و اسلام اختصاص دارد.^۱

آخرین اثر تاریخی که از سوی دفتر نشر میراث مکتوب احیاء و در اختیار تاریخ پژوهان ایران قرار گرفته با عنوان مکارم الاخلاق در شرح احوال و زندگانی امیر علی شیرنوایی است که به قلم خواندمیر (غیاث‌الدین بن همادالدین ۸۸۰ - ۹۴۲ ه. ق) تألیف شده و مقدمه و تصحیح و تحقیق آن توسط آقای احمد عشیق صورت گرفته و از ۲۹۵ صفحه با ۱۵۰۰۰ ریال بهاء برخوردار است.

امیر علی شیرنوایی وزیر سلطان حسین میرزا بایقراي گورکانی (۸۷۵ - ۹۱۱ ه. ق) و از بزرگ‌زادگان خاندان جغتای، حاکم ماوراءالنهر و کاشغر و بلخ و بدخشان بود. وی مردی دانشمند و علم دوست و شاعر بوده که اشعاری به دو زبان فارسی و جغتایی سروده است او در سال ۸۴۴ ق. متولد شد و هنگامی که سلطان حسین میرزا در هرات به سلطنت نشست، منصب مهرداری را به امیر علی شیر واگذار کرد و اندکی پس از آن امر صدارت را نیز به او داد. اما علی شیر با وجود همه مشغله، از

مطالعات علمی و تألیفات مختلف دست بر نداشت و مجلس او مجمع علما و فضایی آن روزگار و کتابخانه وی نیز مورد استفاده دانش پژوهان بود. خواندمیر نیز از آن کتابخانه بهره فراوان برده است. سرانجام امیر علی شیر از امور دولتی کناره رفت و متزوی گشت و درویشی را بر همه امور ترجیح داد و با عبدالرحمان جامی مصاحب گشت و عاقبت به سال ۹۰۶ یا ۹۰۷ ه. ق در گذشت.

و اما خواندمیر (غیاث‌الدین بن همادالدین) در حدود سال ۸۰۸ ه. ق در هرات متولد شد و به سال ۹۴۲ در هندوستان در گذشت. پدرش همادالدین شیرازی، سالی چند وزارت سلطان محمود میرزا ابن ابوسعید گورکانی را داشت و مادرش، دختر میرخواند، صاحب روضه الصفا است. وی از ادبا و مورخان نامدار قرن دهم هجری است که تحت تعلیم و تربیت میرخواند بزرگ شد و در دوره مشعشع امیر علی شیر نوایی در هرات می‌زیست و از حمایت و پرورش آن وزیر ادب پرور بهره‌مند شد اما دوره نبوغ و ظهور اثر مهمش که کتاب حبیب السیر باشد مصادف گردید با عهد دولت شاه اسماعیل اول صفوی که اتفاقاً ظهور وی با وفات امیر علی شیر نوایی در سال ۹۶۰ مصادف افتاد. خواند میر پس از مرگ نوایی (۹۰۶ ه. ق) به خدمت بدیع الزمان میرزا (فرزند سلطان حسین بایقرا) در آمد و پس از چندی به وزارت شاهزاده مذکور برگزیده شد. خواندمیر بسیار مورد احترام و محرم اسرار بدیع الزمان بود و بیشتر امور دیوانی و

هجرت بر سرلی کردوان سبب هجرتش بر خیزیم بجزا که است بجهت بر صل و وفه

المفضل سعید رحمه الله الملقب بخریشی بعد و سخوات من آن بال بیان ضمیرات شصت

الاخلاق»، از پیشگفتار مفصل و مصحح محترم که در ادامه شرح زندگانی و وقایع ایام و آثار خواندمیر، ارائه نموده‌اند، به دلیل جامعیت و تسلط ایشان بر اثر تصحیح شده، بهره برده می‌شود:

مکارم الاخلاق: خواندمیر پس از پایان بردن دو اثر نخست خود، مآثر الملوک و خلاصه الاخبار، در صدد برآمد تا کتاب دیگری درباره زندگانی و آثار مادی و معنوی امیر علی شیر نوایی به وجود آورد؛ زیرا وی در سایه حمایت آن وزیر دانش پرور مراحل ترقی و کمال را پیموده بود. بنا بر آن، جهت جبران محبت‌های پشتیمان خود، در واپسین سال‌های زندگانی امیر، مکارم الاخلاق را تألیف کرد. بیشتر هدف نویسنده در این کتاب، قدردانی و سیاست‌گزاری از امیر علی شیر نوایی و نیز ماندگار ساختن نام نیک و بیان خدمات ارزشمند وی بوده است.

خواندمیر در نگارش مکارم الاخلاق، به جهت پایدار ماندن خدمات ارزنده امیر علی شیر در تاریخ، بیشتر از مشاهدات خود - که به خاطر سپرده یا بر کاغذ باز نویسی کرده بود - سود برده است. اما پیش از آنکه این اثر به پایان برسد، امیر علی شیر نوایی در سال (۹۰۶ هـ. ق. / ۱۵۰۰ م.) در گذشت و خواندمیر ناگزیر با افزودن شرح در گذشت حامی خود، این اثر را به سلطان حسین بایقرا، فرمانروای وقت خراسان تقدیم کرده است.

مکارم الاخلاق مشتمل است بر دو مقدمه، ده مقصد و خاتمه. نویسنده در مقدمه نخست پس از حمد و ستایش پروردگار درباره تألیف اثر و پیشکش کردن آن به سلطان حسین بایقرا سخن به میان آورده و پس از آن در مقدمه دوم به ذکر مکارم اخلاق و ذکر ولادت امیر علی شیر پرداخته. وی در این بخش باختصار به ذکر رویدادهایی که در طول تاریخ در هفدهم رمضان روی داده است، می‌پردازد، تا بدین گونه به تاریخ ولادت امیر علی شیر نوایی رنگ و بوی مذهبی بخشد و آن را مبارک و میمون بنمایاند.

مقصد اول با مطلبی در منزلت عقل و ادراک شروع شده، که نویسنده پس از بیان شرف عقل و ادراک به توصیف دانش و درک امیر پرداخته و نقش او را در رخدادهای تاریخی تبیین داشته است. پژوهش در این مقصد نشانگر آن است که خواندمیر هنگام نگارش مکارم الاخلاق به الذریعة الی مکارم الشریعة^۲، نگاشته راغب اصفهانی توجه بسیاری داشته و از آن بهره برده است؛ چه راغب در باب اول فصل ثانی کتاب خود در فضیلت عقل، و در باب دوم از انواع عقل سخن رانده و سپس به توصیف عقل غریزی پرداخته است. خواندمیر در نگارش مقصد اول به احادیثی که علامه راغب در اثر خود یاد کرده، استناد جسته است و در حکایت اول از رویدادهایی سخن گفته که دلالتی به عقل غریزی امیر علی شیر دارد. در مقصد دوم، نخست به توصیف فضیلت علم و

بسم الله الرحمن الرحیم	بسم الله الرحمن الرحیم
محمد و شایسته که زینت و پادشاه مکارم اخلاق را شایسته و شکر و سپاس آورد	محمد و شایسته که زینت و پادشاه مکارم اخلاق را شایسته و شکر و سپاس آورد
مجموعه‌های او صاف را با پاید خلقی را سزاوار است که بکتاب تو فرستد	مجموعه‌های او صاف را با پاید خلقی را سزاوار است که بکتاب تو فرستد
و ابداع و عارفان و اختراع رستمی بر محافل مخلوقات معلوم کنشید	و ابداع و عارفان و اختراع رستمی بر محافل مخلوقات معلوم کنشید
در جزا نکست که زانیا انا بفتح فقلت اهل انوار کتاه و جواهر	در جزا نکست که زانیا انا بفتح فقلت اهل انوار کتاه و جواهر
اسباب معرفت خود را ظاهر کرد و اندیشه‌های سرفرازش کنشید رهنمای	اسباب معرفت خود را ظاهر کرد و اندیشه‌های سرفرازش کنشید رهنمای
نزد خود که بومی نزهت‌های به کرمر زانیدت که فرزند کنیم؛ شکر جنین حق	نزد خود که بومی نزهت‌های به کرمر زانیدت که فرزند کنیم؛ شکر جنین حق
چون کنیم، قیامی که بخت وجود بی نوع انسان در کائنات غایتش بنشینم	چون کنیم، قیامی که بخت وجود بی نوع انسان در کائنات غایتش بنشینم
نیمه از خلق سزاوری با حسن و بخت کنت، و مال اقبال لایله از ایشان در	نیمه از خلق سزاوری با حسن و بخت کنت، و مال اقبال لایله از ایشان در
کرامت بر طبق و در تقابلت هم فزونی معنی سبب ادراک معانی	کرامت بر طبق و در تقابلت هم فزونی معنی سبب ادراک معانی
ست از تعالی برفت بیت طالع مردم زانیا نکست که در بهر تویم	ست از تعالی برفت بیت طالع مردم زانیا نکست که در بهر تویم

مست از نینما برفت بیت طالع مردم زانیا نکست که در بهر تویم
تصویر نسخه اول خط نستعلیق

خود - نوایی - در بیان سجایای اخلاقی و ذکر خدمات مفید مادی و معنوی او تألیف کرد. در این اثر از عنایت نوایی به علما و شعرا و نویسندگان و ذکر صفات پسندیده او چون رافت، تواضع، جود و سخاوت، دینداری و پرهیز از تعلقات دنیوی، ساخت و مرمت ابنیه و اماکن مذهبی و عام المنفعه مانند مساجد، خانقاه‌ها، مدارس، حمام‌ها، آثار منظم و منثور و لطایف و مطایبات پندآمیزش، پیوند با خواجه عبیدالله احرار نقشبندی و سرانجام مرگ وی سخن می‌رود. البته می‌توان گفت، مکارم الاخلاق آنگونه که محتوای موضوع و محتوای اثر می‌نمایاند، تنها شرح احوال امیر علی شیر - که بر پایه سیر رویدادهای تاریخی تنظیم شده باشد - نیست، بلکه اثری ادبی - تاریخی است که نویسنده به تفصیل درباره جنبه‌های زندگانی و روزگار حامی خویش سخن رانده و در عین اختصار در برگزیده اطلاعاتی است که در دیگر آثار دوران یادشده وجود ندارد این اثر می‌تواند منبع ارزشمندی جهت بررسی و پژوهش در تاریخ ادبی - اجتماعی پایان دوران تیموری به شمار آید. در اینجا به منظور معرفی اجمالی کتاب «مکارم

مأموریت‌های سیاسی وی را به انجام می‌رساند خواندمیر از سال ۹۱۳ هـ. ق که دوره کشاکش امیران تیموری، حملات ازبکان، درگیری شاه اسماعیل صفوی با ازبکان و اوضاع ناآرام و پرتلاطم و اغتشاش بود، در هرات و نواحی همجوار می‌زیست تا اینکه بالاخره در سال ۹۲۳ هـ. ق به هندوستان عزیمت کرد و در سال ۹۲۵ به شهر آگره رسیده اندکی بعد، از مقربان دربار بابر، امپراتور مغولی هند گردید و عاقبت در سال ۹۴۲ هـ. ق در همانجا در گذشت و بنا به وصیت خود در دهلی، جنب مزار خواجه نظام‌الدین اولیا به خاک سپرده شد. از جمله تألیفات خواندمیر عبارت‌اند از: خلاصه الاخبار فی بیان احوال الاخیار، منتخب تاریخ و صاف، مکارم الاخلاق، مآثر الملوک، دستورالوزراء، جلد هفتم روضة الصفا، نامه نامی، حبیب السیر و همایون نامه است. و ظاهراً غیر از اینها تألیفات دیگری نیز داشته است.^۲ خواندمیر علاوه بر کتاب خلاصه الاخبار که آن را به مخدوم خود امیر علی شیر نوایی پیشکش نمود، کتاب مکارم الاخلاق را نیز به جهت قدردانی از یاور و حامی

هجرت برسولی کرده ان سینه اقمه از هجرت برسولی کرده

الفصل سید رحمة الله الخلیف بر شش بعد دستجات سن آن بال مبانی چیزات شغنت

هجرت برسولی کرده ان سینه اقمه تابع ذوات است هجرت برسولی کرده
الفصل سید رحمة الله الخلیف بر شش بعد دستجات سن آن بال مبانی چیزات شغنت
و تا به نایف هجرت یکی از جوانان است که شاه را درین بیان خبر دادیم
خوش و بالین نقد با ناله فر رسیده که تا به این بنای کوفه را کرد
آثار است شاد خاطر زار جهان سولی باقی که اینا سنگت کور ارت و
شاهان ارت بر شش بر کمال نوشش ز انوار ارت بر شسته فانه که شمع افروخته
در بیان تاریخ از مرتبه اولیست عاونه ای قدر سینه نقد و فیده بسیار فرمودند
و این نیز از نظر علی اندیشیده بر اید و برین مقدار اقتضای خود از زبان ما بر شست
کنند قطعه ای در بیان این قضیه نقل کردیم که در ماه لاریان پند
بعد از دست او علفن بسیار بود
که علفن در آن او ملک جاه و دان
با رضای هر طرفی بود
تصویر صفحه آخر از نسخه خطی

حرمه و خلیف علی با کوفه
هجرت برسولی کرده
تغییر بر این
نسخه از نظر
در بیان تاریخ
و این نیز از نظر
کنند قطعه
بعد از دست او
که علفن در آن
با رضای هر
تصویر صفحه آخر

مقصد پنجم که نویسنده آن را در بیان انداختن

ذخایر عقبی و اعراض از دنیا و مافیها نامیده، از آثار

نویسنده از ارائه این امر توجه دادن خواننده بوده نه صرفاً آراستن متن. شایان ذکر است که تصحیح حاضر بر اساس دو نسخه خطی صورت گرفته که اولی با تاریخ کتابت ۹۶۵ هـ. ق از موزه بریتانیا و دومی با تاریخ کتابت ۱۰۷۸ هـ. ق نسخه‌ای شخصی متعلق به شادروان خال محمد خسته بوده است. در سرآغاز کتاب نیز تصویر صفحه اول و آخر نسخه خطی چاپ شده است یکی از ویژگی‌های شایان تقدیر اثر حاضر که بر کیفیت آن بسی افزوده علاوه بر پیشگفتار جامع و مفید مصحح - در شرح احوال و زندگی و دوران حیات و آثار خوانند میر و کتاب مکارم الاخلاق او... تعلیقات مفصل و فهرست‌های مختلفی است که مصحح و محقق محترم در پایان کتاب بر ساخته‌اند به طوری که ۱۲۵ صفحه پایانی کتاب را به خود اختصاص داده و اطلاعات مفید و راهنمایی‌های کارآمدی در اختیار خوانندگان می‌گذارد. بخش تعلیقات شامل شرح و معرفی و توضیحی پیرامون ۸۲ مورد، اعم از اماکن تاریخی، اشخاص نامبرده در متن و آثار و تالیفات مختلف است که

مقصد هفتم به رأفت و رحمت و هشتم به فضیلت و تواضع اختصاص یافته است نویسنده ضمن تمثیل به حکایتها و داستانهای پندآمیز از دل‌سوزی و فروتنی امیرسرخ می‌راند. خوانندمیر در مقصد نهم از جود و سخاوت امیرعلی شیرنویسی به سلطان، شاهزادگان، امیران و سایرین سخن گفته و در مقصد دهم از لطایف و مطایبات پندآمیز امیر علی شیرنویسی سخنانی را ارائه داشته. خاتمه کتاب شامل دو بخش است: در پاره نخست ضمن حکایت، به پیوند نزدیک امیرعلی شیر با خواجه عبیدالله احرار اشاره نموده، در پاره دوم به انتقال مقرب‌الحضرت سلطانی به جهان جاویدان از عالم فانی پرداخته و با آوردن ماده تاریخهایی که شاعران، و نیز خود او، درباره مرگ امیرعلی شیرنویسی سروده‌اند، کتاب را به انجام برده است. ابیات و مصراع‌هایی که در ضمن متن داستانها آمده است، به گونه‌ای گزیده گردیده که با محتوای داستانهای منثور کاملاً هماهنگی داشته، و دیگر هدف

مرتبه علما در جامعه اسلامی پرداخته، انگاه از دوران تحصیل امیرعلی شیر درهرات، سمرقند و پیوستن وی به دربارسلطان حسین بایقرا سخن گفته و در پایان از پایه گذاری مدرسه‌ها و نیز فهرست کتابها و آثاری که دانشمندان ونویسندگان روزگار وی به نام امیرعلی شیرنویسی تصنیف کرده‌اند، نام برده است. مقصد سوم به بیان فضیلت شعر و عظم شأن شعرا، اختصاص دارد. این بخش در برگرفته سه نامه از نورالدین عبدالرحمان جامی به امیر علی شیر و هم شماری از معماهای وی می‌باشد و نویسنده در خاتمه به فهرست آثار منظومی بسنده می‌کند که به نام نامی آن حضرت شرف اتمام یافته است. فحوای مطالب چنان می‌نمایند که خوانندمیر در هنگام نگارش مقصد سوم به روضه هفتم بهارستان، عبدالرحمان جامی نظر داشته‌است. مقصد دوم و سوم از دیدگاه کتاب‌شناسی و اخوانیات می‌تواند منبع بسیار ارزشمندی به شمار آید. خوانندمیر مقصد چهارم را به ذکر فضیلت انشا و بیان منزلت افاضل سخن آرا اختصاص داده. وی نخست آثار منثور امیرعلی شیر را بر شمرده، پس از آن به نقل نامه امیرعلی شیر به خواجه افضل‌الدین محمد و خواجه شهاب‌الدین عبدالله پرداخته تا ممارست حامی خود را در فن انشا به خواننده بنمایاند، و در پایان، با اندک شرح و توضیح، آثار منظوری را که به امیر اهدا شده است، ارائه می‌کند.

مقصد پنجم که نویسنده آن را در بیان انداختن ذخایر عقبی و اعراض از دنیا و مافیها نامیده، از آثار صوفیانه‌ای که در محضر عبدالرحمان جامی مطالعه کرده و آثاری که جامی به نام امیرعلی شیر نگاشته است، اشاره می‌کند. در پایان از سخاوت امیر در امور خیریه مانند ساختن خانقاهها، رباطها، حوضها، حمامهای همگانی در خراسان سخن گفته و هر کدام را با جای و مکان آن مشخص می‌کند. این بخش در شناخت آثار سده نهم هجری بسیار ارزشمند است، زیرا بخش فراوانی از این دست آثار تاکنون از بین رفته و در لابلای برگهای تاریخ بجز نام، هیچ چیز دیگری برجای نمانده است.

در مقصد ششم نویسنده به بیان رعایت ارکان شریعت حضرت رسالت می‌پردازد و از بنا و مرمت مسجدها - که به دستور امیرعلی شیر صورت پذیرفته - با اندک شرح یاد می‌کند و آن را جزئی از وظایف دینی و نیک امیر بر می‌شمارد. این بخش شامل متن نامه سلطان حسین بایقرا خطاب به امیرعلی شیر است که جهت مسافرت حج و زیارت خانه خدا برایش فرستاده. همچنین متن یک نشان راه که در سال ۹۰۵ هـ. ق، بمناسبت یاد شده، صادر گردیده است. چون نویسنده بیشتر به رویدادهای تاریخی توجه دارد، در این بخش به استیلاهای محمدخان شیبانی و یورش احتمالی وی به خراسان اشاره می‌کند.

فهرست آنها به قرار زیر می‌باشد:
 دارالسلطنة هرات و مسما شدن آن به این لقب
 میمنه و سوابق تاریخی آن
 باغ زاغان و سوابق تاریخی آن
 خواجه فضل الله ابوالثبی و شرح حال وی
 نهر انجیل و جایگاه آن در خراسان
 امیر برهان‌الدین عطاءالله نیشابوری و شرح حال وی
 قاضی اختیارالدین حسن ترتیبی و شرح حال وی
 امیر مرتاض و شرح حال وی
 امیر جمال‌الدین عطاءالله اصیلی و شرح حال وی
 امیر صدرالدین ابراهیم مشهدی
 مدرسه نظامیه
 مرو و سوابق تاریخی آن
 میرزا محمد مشهور به کیچیک میرزا و شرح حال وی
 کمال‌الدین مسعود شروانی و شرح حال وی
 مولانا درویش علی طیب و شرح حال وی
 مولانا لطفی و شرح حال وی
 خمسه ترکی امیر علی شیرنوی و سال تألیف آن
 غرایب الصغر و سال تألیف آن
 نوادر اللباب و سال‌های تألیف آن
 بدایع الوسط
 فواید الکبر
 میزان الاوزان
 ترجمه چهل حدیث
 دیوان تصاید فارسی و مقدمه آن
 رساله مفردات در فن معما
 مولانا طوطی و شرح حال وی
 خواجه ناصرالدین عبیدالله و شرح حال وی
 پهلوان محمد ابوسعید و شرح حال و رابطه وی با امیرعلی شیرنوی
 مولانا اهلی شیرازی و شرح حال وی
 خواجه مسعود گلستانی و شرح حال وی
 مولانا شمس‌الدین محمد بدخشی و شرح حال وی
 امیر نظام‌الدین احمدسهیلی و شرح حال وی
 امیرکمال‌الدین حسین جلاوی و شرح حال وی
 مولانا نظام‌الدین استرابادی و شرح حال وی
 مولانا فصیح‌الدین صاحب دارا و شرح حال وی
 مجالس النفایس و ترجمه‌های فارسی آن
 تاریخ مجمل در ذکر انبیاء مرسلین و سال تألیف آن
 تاریخ مجمل در بیان احوال ملوک عجم
 خمسه‌المحتیرین و چگونگی تألیف آن
 منشآت ترکی نوایی
 رساله در بیان احوال امیر سید حسن
 رساله در احوال پهلوان محمدابوسعید

محبوب القلوب
 خواجه شهاب‌الدین عبدالله مروارید و شرح حال وی
 مولانا کمال‌الدین عبدالواسع و شرح حال وی
 نسایم المحبته
 لسان الطیر
 خانقاه اخلاصیه و مدرسه اخلاصیه و جایگاه آن در خراسان
 خانقاه جماعتخانه سرمزار مولانا شمس‌الدین محمد تبادکانی و شرح حال وی
 عمارت سر مزار ابوالولید و شرح حال وی
 عمارت سر مزار امیر عبدالواحد و شرح حال وی
 خانقانه سرمزار شیخ فریدالدین عطار
 ریاط سر خیابان
 تقوی ریاط و سوابق تاریخی آن
 ریاط سر کوچه علامت
 پل تولکی و سوابق تاریخی آن
 باغ مرغنی و سوابق تاریخی آن
 مسجد جامع پل کارد
 مولانا نظام عبدالرحی طیب و شرح حال وی
 فلوری و محل ضرب آن
 شمس‌الدین محمدروحی و شرح حال وی
 شیخ جلال‌الدین ابوسعید پورانی و شرح حال وی
 خواجه کلان و شرح حال وی
 حمیدالدین تبادکانی و شرح حال وی
 امیرابراهیم مشعشع
 امیر صدرالدین یونس و شرح حال وی
 خواجه عبدالرحمان
 احمدتفتازانی و شرح حال وی
 مولانا کمال‌الدین حسین کاشفی و شرح حال وی
 آویبه و سوابق تاریخی آن
 بدیع‌الزمان میرزا و شرح حال وی
 امیرسید حسن اردشیر و شرح حال وی
 مولانا قطب‌الدین خوافی و شرح حال وی
 خواجه حسین گیرنگی و شرح حال وی
 محمدمعامی و شرح حال وی
 مولانا صانعی و شرح حال وی
 میرسر برهنه و شرح حال وی
 اصفی هروی و شرح حال وی
 مسجد جامع هرات و سوابق تاریخی آن
 میرک نقاش و شرح حال وی
 خواجه حافظ محمد خطاط و شرح حال وی
 شاه بخت پادشاه اوزبک و شرح حال وی
 کتاب با سیزده فهرست شامل فهرست‌های: آیات، احادیث، ابیات، ماده تاریخ‌ها، معماها، نام‌ها و اصطلاحات دیوانی، اصطلاحات دبیری، نام کسان، نام

طایفه‌ها و فرقه‌ها و طریقه‌ها، نام جای‌ها، کتابها، واژه‌نامه و فهرست منابع و مأخذ مصحح به پایان می‌رسد.

پانوشته‌ها:

- ۱- با امید به اینکه به زودی در آینده معرفی جامعی از این کتابها در اختیار خوانندگان محترم قرار گیرد، در اینجا به فهرست کتاب‌های تاریخی دفتر نشر میراث مکتوب اشاره می‌شود:
 - تاریخ آل سلجوق در آناتولی / از مؤلفی ناشناخته (زنده در ۷۶۵ هـ. ق)، مقدمه و تصحیح از نادره جلالی، چاپ اول ۱۳۷۷، ۱۶۰ ص، بهاء ۷۰۰۰ ریال.
 - تاریخ بخارا، خوقند و کاشغر / میرزا شمس بخارایی، مقدمه و تصحیح و تحقیق محمداکبر عشیق، چاپ اول ۱۳۷۷، ۳۴۰ ص، بهاء ۱۲۰۰۰ ریال.
 - مجمل رشوند / محمدعلی خان رشوند (قرن ۱۳ ق)، تصحیح دکتر منوچهر ستوده و عنایت الله مجیدی، چاپ اول ۱۳۷۵، ۳۷۸ ص، بهاء ۱۵۰۰۰ ریال.
 - جغرافیای نیمروز / ذوالفقار کرمانی (قرن ۱۳ ق)، به کوشش عزیزالله عطاردی، چاپ اول ۱۳۷۴، ۲۳۰ ص، بهاء ۶۰۰۰ ریال.
 - جغرافیای حافظ ابرو / شهاب‌الدین عبدالله خوافی مشهور به حافظ ابرو (قرن ۹ ق)، تصحیح صادق سجادی، ج ۱، چاپ اول ۱۳۷۵، بهاء ۱۲۰۰۰ ریال.
 - ترجمه تقویم التواریخ (سالشمار رویدادهای مهم جهان از آغاز آفرینش تا سال ۱۰۸۵ هـ. ق) / حاجی خلیفه (قرن ۱۱ هـ. ق)، از مترجمی ناشناخته، تصحیح میرهاشم محدث، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۵۲۴ ص، بهاء ۲۲۰۰۰ ریال.
 - ظفرنامه خسروی (شرح حکمروایی سیدامیرنصرالله بهادر سلطان بن حیدر (۱۳۷۷ - ۱۳۴۲ هـ. ق) / از مؤلفی ناشناخته، تصحیح دکتر منوچهر ستوده، چاپ اول، ۱۳۷۷، ۲۶۳ ص، بهاء ۱۰۰۰۰ ریال.
 - آثار احمدی (تاریخ زندگانی پیامبر اسلام و ائمه اطهار علیهم السلام) / احمدین تاج‌الدین استرآبادی (قرن ۱۰ ق)، به کوشش میرهاشم محدث، چاپ اول ۱۳۷۴، ۵۵۹ ص، بهاء ۱۶۰۰۰ ریال.
 - راحة الارواح و مونس الاشیاع (در شرح زندگانی، فضایل و معجزات رسول اکرم، فاطمه زهرا و ائمه اطهار علیهم السلام) / حسن شیعی سبزواری (قرن ۸ هـ. ق)، به کوشش محمد سپهری، چاپ اول ۱۳۷۵، ۲۹۸ ص، بهاء ۷۵۰۰ ریال.
 - فیض الدموع (شرح زندگانی و شهادت امام حسین علیه السلام) / محمد ابراهیم نواب بدایع نگار (قرن ۱۳ هـ. ق)، تصحیح اکبر ایرانی قمی، چاپ اول، ۱۳۷۴، ۲۹۶ ص، بهاء ۷۰۰۰ ریال.
 - فواید راه آهن / محمد کاشف (قرن ۱۳ هـ. ق)، به کوشش محمدجواد صاحبی، چاپ اول ۱۳۷۳، ۱۲۲ ص، بهاء ۳۴۰۰ ریال.
 - خواندمیر: تاریخ حبیب‌السیور، زیر نظر دکتر دبیر سیاقی، تهران، کتابفروشی خیام، جلد اول، چاپ سوم، ۱۳۶۲، مقدمه، صص ۱۰ - ۴.
 - الذریعة الی مکارم الشریعة، ص ۱۲۳ - ۱۲۷.
 - بهارستان، ص ۸۹ - ۱۰۹.